

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพ และบริบทของชุมชนเพื่อการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว โดยชุมชนอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

MODELS OF TOURISM ACTIVITIES APPROPRIATE FOR THE CAPABILITY AND CONTEXT OF
THE COMMUNITY FOR DEVELOPMENT OF COMMUNITY-BASE TOURISM BUSINESS IN SAN KAMPAENG
DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ดวงพร อ่อนหวาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และหัวหน้าศูนย์จัดการข้อมูลเพื่อการวิจัย
และพัฒนาศักยภาพชุมชน คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่
E-mail : m_pompam@yahoo.com

ลลิตพรรณ จรรย์สีบศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่
E-mail : arj.lex@hotmail.com

อุษามาศ รัตนวงศ์

หัวหน้าสาขาบริหารธุรกิจ
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่
E-mail : usarat11@gmail.com

เบญญาภา กันทะวงศวาร

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่
E-mail : benymeaw@hotmail.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) ในพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอสันกำแพง คือ ออนใต้ บวกค่าง และร่องวัวแดง กลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนที่สมัครใจดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอสันกำแพง 6 กลุ่ม คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 10 คน รวม 60 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และแบบเก็บประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลทุนชุมชน และองค์ประกอบการท่องเที่ยว ผลการวิจัย พบว่าเมื่อตรวจสอบและทดสอบความถูกต้องของทุนชุมชน 5 ด้าน และการศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน ของ 3 ตำบล ออกแบบรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชน ใน 3 ตำบล แตกต่างกันไปได้ดังนี้ 1) ตำบลร่องวัวแดง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าดงปงไหว โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวบ้านม่วงเขียว หมู่ 4 ตำบลร่องวัวแดง 2) ตำบลบวกค่าง เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวยอง โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวชาวยองบวกค่าง หมู่ที่ 1 2 3 และ 4 ตำบลบวกค่าง และ 3) ตำบลออนใต้ เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบ้านปง-ห้วยลาน โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวบ้านปง หมู่ที่ 8 ตำบลออนใต้

คำสำคัญ : กิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน บริบทของชุมชน ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ABSTRACT

This research project is a qualitative research based on participatory action research process (PAR) carried out in 3 sub-districts of San Kamphaeng District, i.e. Orn Tai, Buak Khang and Rong Wua Dang. The target group includes 6 groups of the people who volunteered to run the community-based tourism business in San Kamphaeng District, with 10 persons selected from each group making the total of 60 people in the sample group. The research tools include the official and non-official interview forms, and a focus group discussion recording form to collect data on the community capital and tourism elements. The study results of the examination and validation of the 5 aspects of community capitals and the study of the 5 aspects of tourism elements in 3 sub-districts show that three different models of tourism activities can be determined that are appropriate for the capability and context of the three sub-districts as follows: 1) for Rong Wua Dang Sub-district, it is the Paa Dong Pong Wai eco-tourism type, managed by the tourism management group in Baan Mueang Khiew village, Moo 4, Rong Wua Dang Sub-district; 2) for Buak Khang Sub-district, it is the cultural tourism type based on the Yong people's culture, managed by the Buak Khang Yong tourism management group in Moo 1, 2, 3 and 4 villages, Buak Khang Sub-district; and 3) for Orn Tai Sub-district, it is the Ban Pong-Huay Larn cultural and eco-tourism type, managed by the Baan Pong tourism management group in Ban Pong village, Moo 8, Orn Tai Sub-district.

KEYWORDS : Tourism activities, Capability of the community, Context of the community, Community-based tourism business

1. บทนำ

ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทยเมื่อปี 2540 รัฐบาลก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เพราะเห็นว่าการท่องเที่ยวสามารถเป็นแหล่งทำเงินรายได้เข้าประเทศ โดยกำหนดให้ภาคการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนหลักทางเศรษฐกิจของประเทศ และได้กำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ออกมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากสรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ปี 2548-2553 (กรมการท่องเที่ยว, 2554) พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 11,516,936 คน ในปี 2548 เป็น 15,841,683 คน ในปี 2553 โดยตัวเลขนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นด้วย (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2554) นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ปี 2552 เป็น 2,394,388 คน ปี

2553 เพิ่มขึ้นเป็น 2,770,142 คน

ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นการดำเนินธุรกิจที่มีเป้าหมายให้บริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธุรกิจย่อยต่างๆ หลายประเภท ที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในบางโอกาสธุรกิจบางประเภทจะเป็นจุดดึงดูดให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีศักยภาพการจัดการธุรกิจต่างๆ ให้สามารถตอบสนองนักท่องเที่ยวได้มากที่สุดย่อมมีผลทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวในแหล่งนั้นประสบความสำเร็จมากที่สุดตามไปด้วย ในทางกลับกันหากสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามที่มุ่งแต่จะพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจโดยรวม โดยละเลยที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ธุรกิจต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว สถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะประสบปัญหา ขาดความน่าสนใจ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมไปในที่สุด อำเภอสันกำแพง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ แต่เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มุ่งสร้างการเติบโตทาง

เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ทำให้หนักท้องที่วู้จ๊กเพียงแค่หมู่บ้าน
หัตถกรรมกระดาษสาบ้านต้นเปา หมู่บ้านทำร่มป่อสร้าง และน้ำพุ
ร้อน ในขณะที่สถานที่สำคัญบางแห่งขาดการดูแลเอาใจใส่
บางแห่งถูกละเลย ขาดการพัฒนา และไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ให้
เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

เครือข่ายประชาชนที่สนใจจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน
ต่างๆ ของอำเภอสันกำแพง เพราะเห็นว่าทุนและศักยภาพของ
ชุมชนนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ประชาชนยังมีข้อจำกัดที่จะ
ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว
ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง ต้องอาศัยความช่วยเหลือจาก
องค์กรต่างๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของมิ่งสรรพ ขาวสะอาด
(2542) ที่พบว่า การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของ
ชาวบ้านต้องมีหน่วยงานจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือเสริม เพื่อให้
เกิดการรวมตัวกันและพัฒนากิจกรรมร่วมกัน แต่การจะเริ่มต้นทำ
ธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนได้นั้น ชุมชนควรจะต้องศึกษาศักยภาพ
บริบท เพื่อดูความพร้อมของทรัพยากรในชุมชนแล้วจึงกำหนด
เป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ชุมชนจะได้มี
แนวทางการจัดการ ที่จะนำไปสู่การนำทุนดั้งเดิมในชุมชนมาใช้
ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมี
ประสิทธิภาพและยั่งยืน

คณะนักวิจัย จึงกำหนดโครงการวิจัยหารูปแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชน
เพื่อการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอสันกำแพง
จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพที่เป็นปัจจัย
ภายใน (คน ทุน และระบบการจัดการ) และปัจจัยภายนอก
(สภาพแวดล้อมภายนอกชุมชน องค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง
และสภาพการแข่งขัน) ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของอำเภอสันกำแพง เพื่อตรวจสอบและทดสอบความถูกต้อง
และความพร้อมของทุนชุมชน 5 ด้าน และองค์ประกอบการ
ท่องเที่ยว 5 ด้าน และออกแบบรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว
ที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชน เพื่อเป็นทางเลือก
หรือโอกาสให้เกิดการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอ
สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยในครั้งนี้ กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชน
ที่สมัครใจดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดย ชุมชนของอำเภอ
สันกำแพง จำนวน 6 กลุ่ม จาก 26 ชุมชน ได้แก่ 1) ตำบล
สันกำแพง หมู่ 13 2) ตำบลทรายมูล หมู่ 5 และ 7 3) ตำบล
ห้วยทราย หมู่ 2 และ 6 4) ตำบลร่องวัวแดง หมู่ 4 และ 6 5)
ตำบลลอนใต้ หมู่ 1, 3, 4, 7, 8, 10 และ 11 และ 6) ตำบลบวกค้าง
หมู่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12 และ 13
โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มๆ ละ 10 คน รวมกลุ่ม
ตัวอย่างทั้งสิ้น 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม
(Focus Group) ในการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยออกแบบ
เครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็น
ทางการ และแบบเก็บประเด็นการสนทนากลุ่มในการรวบรวม
ข้อมูลทุนชุมชน และองค์ประกอบการท่องเที่ยว

วิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้
กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory
Action Research: PAR) มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

1. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยเป็นประชาชนที่สมัครใจ
ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 6 กลุ่มชุมชนๆ ละ 10
คน เพื่อรวบรวมศักยภาพที่เป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก
ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอสันกำแพง
นำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ ส่งข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วให้แก่กลุ่ม
ตรวจสอบจนถูกต้องสมบูรณ์และเป็นปัจจุบัน จัดทำฐานข้อมูล
ทรัพยากรชุมชน แล้วจึงดำเนินการสนทนากลุ่ม

2. ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แกนนำ
ตามกลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวจำนวน 3 กลุ่มๆ ละ 1 ครั้ง
ประมาณ 10-12 คน โดยในการสนทนากลุ่มในแต่ละกลุ่มกิจกรรม
จะเป็นการศึกษาถึงประเด็นดังนี้คือ

2.1 ประเด็นด้านศักยภาพในด้านทุนชุมชน 5 ด้าน
ได้แก่ 1) ทุนทางธรรมชาติ 2) ทุนมนุษย์ 3) ทุนทางสังคม
และวัฒนธรรม 4) ทุนทางเศรษฐกิจ 5) ทุนทางกายภาพ ประยุกต์
จาก แนวทางการพัฒนาทุนชุมชน (2553) และดารณี บุญธรรม

และคณะ (2546)

2.2 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ที่พัก (Accommodation) 2) การคมนาคม (Accessibility)
- 3) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)
- 5) กิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว (Activity) ตามที่เกิดขยายช่วยบำรุง (2552) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่าจะเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอื่นๆ อย่างน้อย 5 องค์ประกอบ

3. ออกแบบรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชน

3. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การศึกษาศักยภาพในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอสันกำแพง เป็นการศึกษาศักยภาพด้านปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งพบว่า ศักยภาพด้านปัจจัยภายในสำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบลนั้น มีประชาชนที่มีความสนใจจัดการท่องเที่ยว เข้าร่วมในกิจกรรมของคณะวิจัยอย่างต่อเนื่อง และมีความต้องการพัฒนาเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทรัพยากรการท่องเที่ยว และองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 3 ตำบลมีทุนทรัพยากรที่เป็นจุดเด่นแตกต่างกัน ได้แก่ ตำบลบวกค้างมีทุนมนุษย์หรือองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าอีก 2 ตำบล ตำบลออนใต้มีทุนทางธรรมชาติคือป่าห้วยลานและทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นต้นกำเนิดอำเภอสันกำแพง เป็นแหล่งเครื่องถ้วยสันกำแพง และดอยงัมที่ดั้งเจดีย์บรรจุอัฐิครูบาศรีวิชัย สำหรับตำบลร่องวัวแดงมีจุดเด่นในด้านทุนทางธรรมชาติและทุนมนุษย์ หรือองค์ความรู้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จนเป็นที่ยอมรับให้เป็นศูนย์การศึกษาฐานและยังมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่เคยเป็นแหล่งที่อยู่ของชาวลัวะหรือลัวะที่ยังปรากฏหลักฐานคือ กู่ลัวะอยู่ในชุมชนบ้านม่วงเขียวใกล้กับบริเวณป่าดงปงไหว ส่วนระบบการจัดการมีประชาชนรวมกลุ่มเพื่อจัดการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการสร้างองค์การบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจน เป็นการดำเนินการโดยมอบหมายงาน ตามความถนัดและจิตอาสาเข้ามาเป็นกิจกรรม

ส่วนศักยภาพด้านปัจจัยภายนอกนั้น พบว่าจากสภาพทั่วไปของพื้นที่ทั้ง 3 ตำบลที่ตั้งอยู่บนเส้นทางไปน้ำพุร้อนสันกำแพง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอสันกำแพงที่นักท่องเที่ยวรู้จักเป็นอย่างดีอยู่แล้ว มีระยะทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่เพียง

ประมาณ 25 กม. มีองค์การภายนอกทั้งจากภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม ให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น ชมรมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอสันกำแพง สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ สภาพการแข่งขันของการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 3 ตำบลนี้มีคู่แข่งที่อยู่ใกล้ที่สุดและมีชื่อเสียงด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมายาวนานคือบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่นักท่องเที่ยวหลักของบ้านแม่กำปองจะเป็นกลุ่มที่มาศึกษาดูงานการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และทัวร์ต่างประเทศที่เข้าไปโหนสลิง (Flight of Gibbon)

การศึกษาทุนชุมชน 5 ด้านของ 3 ตำบล ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางกายภาพ ผลการศึกษาพบว่าด้านทุนทางธรรมชาติ ตำบลออนใต้เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางธรรมชาติสูงมาก โดยเป็นป่าต้นน้ำชั้น 1A ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีอ่างเก็บน้ำจำนวน 3 แห่ง ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวฯ มีดอยงัมที่บนยอดดอยมีเจดีย์บรรจุอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัย และบนยอดดอยสามารถเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามของเมืองเชียงใหม่และเมืองลำพูน รองลงมาคือตำบลร่องวัวแดงที่มีสภาพเป็นป่าต้นน้ำเช่นเดียวกับตำบลออนใต้แต่มีจำนวนน้อยกว่า ส่วนตำบลบวกค้างนั้นเนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองพื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่าพื้นที่ทั้ง 2 ตำบล

ด้านทุนมนุษย์ ตำบลบวกค้างมีทุนมนุษย์ในด้านทักษะความรู้ของชาวยองซึ่งเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการทอผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวยอง กลุ่มสล่าบ้านจางนั๊ก ที่มีสล่าเพชร วิริยะ เป็นแกนนำกลุ่ม มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้วยการแกะสลักช้างในอิริยาบถต่างๆ ที่เสมือนจริงเป็นอย่างมาก ตำบลร่องวัวแดง มีลุงบุญทรง ยุติธรรม เป็นผู้รู้ด้านเกษตรกรรมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้รับการยอมรับและมีเกษตรกรจากต่างพื้นที่เดินทางมาศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งมีสื่อมวลชนมาทำข่าวและสารคดีภายในศูนย์เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่วนตำบลออนใต้มีผู้ที่เป็นทุนมนุษย์ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าหลายท่าน เช่น พ่อสะอาด อินตายวง สามารถให้ความรู้เรื่องสมุนไพร เห็ด พืชชนิดต่างๆ ในป่าห้วยลาน นอกจากนี้ยังมีผู้

เกี่ยวกับ การกรีดยางต้นรักซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำเครื่องเขิน

ด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ตำบลอนไต้เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูงมาก โดยมีประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นกำเนิดของอำเภอสันกำแพง และมีการค้นพบเตาเครื่องปั้นดินเผาเก่าแก่จำนวนมาก วัดเชียงแสนและหลักศิลาจารึกที่กล่าวถึงการตั้งชุมชนของหมื่นดาบเรื่อนขุนนางเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถพบได้ทั้ง 3 ตำบลคือความสัมพันธ์กันของกลุ่มเครือญาติ และการมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจในชุมชน และยังพบการรวมกลุ่มสืบทอดความรู้ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต เช่น ประเพณีการเลี้ยงผีขุนน้ำของตำบลอนไต้ การพึงธรรมชาติของปลาช่อนเพื่อขอฝนของตำบลร้องวัวแดง และประเพณีงานบุญจาวของ 12 เดือนของตำบลบวค่าง

ด้านทุนทางเศรษฐกิจ จากสภาพธรรมชาติที่เป็นทุ่งนาป่าไม้ หนองน้ำและอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ได้กลายเป็นฐานทรัพยากรสำคัญที่ประชาชนชาวอำเภอสันกำแพงใช้หารายได้เสริม เช่น การจับสัตว์น้ำ เก็บผักและพืชน้ำ ผักหวาน ผักป่า เห็ดสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากป่านานาชนิด ซึ่งเกิดชัดเจนในพื้นที่ตำบลอนไต้และตำบลร้องวัวแดง ส่วนตำบลบวค่างมีกลุ่มทอผ้าแปรรูปจากผ้าทอ กลุ่มสล่าที่มีฝีมือในการแกะสลักสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทำให้ชุมชนทั้ง 3 เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ด้านทุนทางกายภาพ สภาพโครงสร้างพื้นฐานทั้ง 3 ตำบลของอำเภอสันกำแพงอยู่ในเกณฑ์ดี มีไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และมีถนนลาดยางที่สามารถเดินทางเข้าสู่ชุมชนต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง แต่ป้ายบอกทางเข้าสู่ชุมชนหรือจุดสำคัญๆ ของชุมชนยังไม่ชัดเจนหรือยังไม่มี และยังพบว่าทั้ง 3 ตำบลมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเข้าเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ มีโรงผลิตน้ำดื่มภายในชุมชนทั้ง 3 ตำบล มีสถานวิทยุชุมชน ทั้งในตำบลอนไต้ และตำบลบวค่าง และโรงพยาบาลอำเภอสันกำแพงยังตั้งอยู่ในตำบลบวค่าง ทุนทางกายภาพเหล่านี้จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้ง 3 ตำบลในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี

การศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว 5 ด้านของ 3 ตำบล ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ กิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ที่พัก

การคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งพบว่า ตำบลบวค่าง สิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ วิหารแปดวัดบวค่าง พิพิธภัณฑ์ชาวอง และชมรมสมุนไพรซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดป่าตาล ซึ่งยังเป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมในด้านลวดลายผ้าทอมือของชาวไทยอง และพิพิธภัณฑ์บ้านจางนั้ก ที่เป็นแหล่งรวบรวมช่างแกะสลักและผลงานการแกะสลักรูปช้างจำนวนมาก กิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ วัดบวค่างเป็นจุดให้ข้อมูล บอกเล่าประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน รวมถึงลักษณะเฉพาะความเป็นชาวอง กลุ่มทอผ้า กลุ่มช่างแกะสลักบ้านจางนั้ก และวัดป่าตาลที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ชาวอง ชมรมสมุนไพร และการนวดแผนไทย และยังสามารถจัดการแสดงดนตรีพื้นเมือง รวมทั้งการฟ้อนยองเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย การคมนาคมเข้าสู่ตำบลบวค่างสามารถเดินทางโดยรถยนต์จากเมืองเชียงใหม่ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 15 นาที ภายในชุมชนเป็นถนนลาดยางทำให้การเดินทางทำได้โดยสะดวก และมีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกของตำบลบวค่างอยู่ในระดับที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยว ในพื้นที่มีโรงผลิตน้ำดื่มของชุมชน กลุ่มแม่บ้านที่สามารถจัดอาหารให้นักท่องเที่ยว และเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลอำเภอสันกำแพง ส่วนด้านที่พัก ภายในชุมชนยังไม่มีบริการที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

ตำบลอนไต้ สิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ กุ๊ยฟ้าครุบาศรีวิชัย บนยอดดอยงัม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอ่างเก็บน้ำห้วยลาน หลวงปู่หล้าตาทิพย์วัดป่าตึง วัดเชียงแสน ป่าห้วยลาน รวมทั้งเตาเผาเครื่องถ้วยสันกำแพง จำนวนมากกว่า 80 เตา กิจกรรมต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ทิวทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำห้วยลาน เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าห้วยลานที่จะได้เรียนรู้ถึงความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และชมเตาเผาเครื่องถ้วยสันกำแพง ยอดดอยงัมที่ตั้งของกุ๊ยฟ้าครุบาศรีวิชัยซึ่งจะได้กราบไหว้อัฐิครุบาศรีวิชัยพร้อมกับชื่นชมความงามของทิวทัศน์เมืองเชียงใหม่และลำพูน ที่บ้านหนองพญาพรหมมีรีสอร์ทของเอกชน และบ้านรับรองบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยลาน การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ตำบลอนไต้ สามารถเดินทางโดยรถยนต์ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที ภายในชุมชนเป็นถนนลาดยางที่เดินทางได้โดยสะดวกมีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกของตำบลอนไต้อยู่ในระดับที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยว มีโรงผลิตน้ำดื่มของชุมชน ร้านอาหารสวัสดิการบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยลาน

บริการอาหารตามฤดูกาลที่ปลอดภัยจากสารพิษ โดยเฉพาะ
เห็ดทั้งที่เป็นเห็ดจากการเพาะในโรงเรือน เห็ดจากป่าธรรมชาติ
และปลาที่ได้จากอ่างห้วยลาน เป็นต้น ส่วนด้านที่พัก ภายใน
ชุมชนยังไม่มี การจัดที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

ตำบลร่องวัวแดง สิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ ป่าดงปงไหว กู่ล๊ะ
ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านม่วงเขียว ผลิตภัณฑ์จาก
ศูนย์การเรียนรู้ และกลุ่มหัตถกรรมต่างๆ เช่น แยมพูน
น้ำยาล้างจาน เสื้อผ้า กระเป๋า เทียนหอม 4 ดาว กิจกรรมต่างๆ
ด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเดินในเส้นทางเดินป่าธรรมชาติของ
ชุมชนไปจนถึงป่าดงปงไหว วิหารกู่ล๊ะที่แสดงร่องรอยของ
การตั้งถิ่นฐานของชาวละโว้ในพื้นที่ ไหว้พระในวัดม่วงเขียว และรวมถึง
การเรียนรู้ฐานในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การคมนาคม
เข้าสู่ตำบลร่องวัวแดงสามารถเดินทางโดยรถยนต์จากเมืองเชียงใหม่
ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที รวมทั้งถนนภายในชุมชน
เป็นถนนลาดยางที่เดินทางได้โดยสะดวกมีความปลอดภัย
สิ่งอำนวยความสะดวกของตำบลร่องวัวแดงอยู่ในระดับที่พร้อม
รองรับนักท่องเที่ยว มีโรงผลิตน้ำดื่มของชุมชน กลุ่มแม่บ้าน
ที่สามารถจัดอาหารให้นักท่องเที่ยว ส่วนด้านที่พัก เคยให้บริการ
บ้านพักแบบโฮมสเตย์มาก่อน แต่ขาดระบบบริหารจัดการและ
การตลาดที่มีประสิทธิภาพทำให้ต้องหยุดให้บริการ ปัจจุบัน
ภายในชุมชนจึงไม่มี การจัดที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

**การศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม
กับศักยภาพและบริบทของชุมชน** จากการศึกษาศักยภาพที่เป็น
ปัจจัยภายในและภายนอก ชุมชน 5 ด้าน และองค์ประกอบ
ทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน ของทั้ง 3 ตำบลแล้ว คณะนักวิจัย
จึงจัดเวทีสนทนากลุ่มในแต่ละตำบลเพื่อออกแบบรูปแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของแต่ละชุมชนทั้ง
3 ตำบล พบว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับ
ศักยภาพและบริบทของชุมชนใน 3 ตำบล จะแตกต่างกันดังนี้

ตำบลร่องวัวแดง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ป่าดงปงไหว โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวบ้านม่วงเขียว หมู่ 4 ตำบล
ร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จากที่ตำบล
ร่องวัวแดงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้อีก
แห่งหนึ่งของอำเภอสันกำแพง ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีปรากฏการณ์
ทางธรรมชาติ ที่เรียกว่า ปงไหว เกิดขึ้น โดยบริเวณที่เกิดปงไหว
ที่ชาวบ้านเรียกกันว่าป่าดงปงไหวในตำบลร่องวัวแดงนั้น เกิดขึ้น

บริเวณเขตติดต่อของบ้านม่วงเขียว หมู่ที่ 4 ตำบลร่องวัวแดง
และบ้านป่าดงหมู่ที่ 7 ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง
ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นป่าหนาที่บ ซึ่งมีความรู้จำนวน 6 จุด ได้แก่
จุดเรียนรู้ที่ 1 ไร่ลุงแสน จุดเรียนรู้ที่ 2 จอผีหมา จุดเรียนรู้ที่ 3
ถาวรย์สวาย จุดเรียนรู้ที่ 4 ปงไหว จุดเรียนรู้ที่ 5 ลานไม้หอม
และจุดเรียนรู้ที่ 6 กู่ล๊ะ หรือชาวละโว้ที่เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของ
จังหวัดเชียงใหม่ แล้วกลับมาที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
บ้านม่วงเขียวเพื่อบอกเล่าเรื่องราวทักษะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่
และจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกของกลุ่มหัตถกรรมและกลุ่มสตรี
แม่บ้านในตำบลร่องวัวแดง

ตำบลบวักค่าง เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมชาวยอง โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวชาวยองบวักค่าง หมู่ที่
1 2 3 และ 4 ตำบลบวักค่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
กิจกรรมการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนฐานคิดของการเป็นชุมชนชาวยอง
ที่มีศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยมุ่งเน้นบอกเล่าประวัติ
ความเป็นมาอันยาวนานของการตั้งถิ่นฐานรวมทั้งชื่อของหมู่บ้าน
ที่แสดงถึงนิเวศวิทยา ลักษณะเฉพาะของหมู่บ้าน และการโยง
ความสัมพันธ์ของหมู่บ้านเข้ากับประวัติศาสตร์เมืองและพุทธศาสนา
โดยใช้วัดบวักค่างเป็นศูนย์กลางในการต้อนรับและให้ข้อมูลแก่
นักท่องเที่ยว มีกลุ่มเยาวชนชาวยองบ้านบวักค่างเป็นแกนนำใน
การต้อนรับ ถ้านักท่องเที่ยวมีความประสงค์ให้จัดกิจกรรมต้อนรับ
กลุ่มเยาวชนจะพื่อนชาวยองต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยว จากนั้น
จะเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวยองบ้านบวักค่าง
และชมความงดงามของวิหารแปด และศิลปะวัตถุของชาวยอง
ที่มีความงดงามเป็นเอกลักษณ์ที่ชาวยองบ้านบวักค่างได้ร่วมกันสั่งสมไว้
ภายหลังจากขั้นตอนการต้อนรับผู้นำเที่ยวท้องถิ่นจะพานักท่องเที่ยว
เดินทางไปยังจุดเรียนรู้ อีก 3 จุด หลังจุดเรียนรู้ที่ 1 วัดบวักค่างแล้ว
คือ จุดเรียนรู้ที่ 2 กลุ่มอาชีพหัตถกรรมผ้าทอ จุดเรียนรู้ที่ 3
พิพิธภัณฑ์บ้านจ้านัก และจุดเรียนรู้ที่ 4 พิพิธภัณฑ์ชาวยอง
วัดป่าตาล

ตำบลล่อนใต้ เป็นรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และวัฒนธรรมบ้านปง-ห้วยลาน โดยกลุ่มจัดการท่องเที่ยวบ้านปง
หมู่ที่ 8 ตำบลล่อนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
กลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวร่วมกันกำหนดรูปแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยวที่เน้นใช้คุณค่าหลักของชุมชนที่เป็นที่ตั้งของชุมชน
ดั้งเดิม เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นที่รู้จักกันว่า

เครื่องถ้วยสำริด รวมทั้งการเป็นชุมชนต้นน้ำที่สามารถ
ฟื้นฟูรักษาป่าต้นน้ำดอยงัมให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ด้วย
พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และมีกลไกการ
สืบทอดต่อไปภายใต้กุศโลบายประเพณีไหว้สาครูบาศรีวิชัย
ที่มีภูเจดีย์บรรจุอัฐิของท่านครูบาฯ ประดิษฐานไว้บนยอดดอยงัม
และการเลี้ยงผีขุนน้ำ โดยในการจัดการท่องเที่ยวได้กำหนด
จุดเรียนรู้ไว้ 5 จุด คือ จุดเรียนรู้ที่ 1 เต่าเผาเครื่องถ้วยสำริด
จุดเรียนรู้ที่ 2 แปลงไม้มิ่งคลประจำจังหวัด จุดเรียนรู้ที่ 3 สมุนไพร
ในป่าห้วยลาน จุดเรียนรู้ที่ 4 ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด
เชียงใหม่ และจุดเรียนรู้ที่ 5 ไหว้สา ครูบาศรีวิชัย

4. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้พบว่าศักยภาพในการดำเนินธุรกิจ
การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่ง มีทุนทรัพยากร
ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่การรวมกลุ่มเพื่อจัดการ
ท่องเที่ยวนั้นมีเพียงตำบลร่องวัวแดงที่เกิดจากการรวมตัวกันของ
ประชาชนในชุมชนอย่างชัดเจนแต่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับ
แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลร่องวัวแดงได้ จึงเป็น
การขับเคลื่อนของกลุ่มประชาชนซึ่งไม่สามารถดำเนินกิจกรรม
ไปได้อย่างต่อเนื่อง เพราะขาดหน่วยงานมาช่วยสนับสนุนอย่าง
ต่อเนื่องจริงจัง ในขณะที่พื้นที่อีก 2 ตำบล คือ ตำบลบวกค้าง
และตำบลล่อนใต้ เป็นการรวมตัวกันของผู้นำอย่างเป็นทางการ
ตำบลล่อนใต้ มีนายกเทศมนตรีตำบลล่อนใต้ให้การสนับสนุน
ส่งเสริมการท่องเที่ยวในบ่อน้ำ เพราะมีพื้นที่ที่มีศักยภาพ
ที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม มีสมาชิกสภาเทศบาล
เข้าร่วมด้วย และแกนนำคนสำคัญ คือ ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนตำบล
บวกค้างมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 เป็นแกนนำคนสำคัญ ร่วมกับสมาชิก
สภาเทศบาลบางส่วน ซึ่งการให้ความร่วมมือของผู้นำอย่างเป็นทางการนี้
มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มี ความชัดเจนในการดำเนินการ เพราะการ
รวมตัวกันยังไม่กว้างขวางและไม่ชัดเจน แม้มีความร่วมมือกัน
แต่เป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ
Libanda B. and Blignaut J.N. (2008) และ Lesego S.
Sebele (2009) ที่ได้ประมวลสถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนในต่างประเทศที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในต่างประเทศว่ามีลักษณะเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่มุ่งใช้ประโยชน์

จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
แต่อย่างไรก็ตามประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การเกิดขึ้นของการ
ท่องเที่ยวที่ดำเนินการ โดยกลุ่มและองค์กรเหล่านั้นจะสามารถ
ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามา
มีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการดำเนินงานได้อย่างไร ในขณะที่
สถานการณ์ของประเทศไทยนั้น ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ
มิ่งสรรพ ขาวสอาด (2548) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานของ
ชาวบ้านยังขาดความเข้มแข็ง โดยการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในชุมชน
ส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ให้คำแนะนำและส่งเสริม
การท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
การท่องเที่ยวน้อย ทำให้การกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการ
ท่องเที่ยวยังไม่ดีพอ โดยส่วนใหญ่จะตกเป็นของคนบางกลุ่มหรือ
คนส่วนน้อยในชุมชน ด้วยเหตุนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
จึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก
ดังที่รัตนา กิติกร (2547) อ่างใน สายรุ่ง ดินโคกสูง, 2549)
ที่ได้กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดจากฐานคิดว่า
การมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับเข้มข้น โดยการนำทรัพยากร
ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม มาใช้
ประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ไม่สร้าง
ผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรม มีการกระจายผลประโยชน์
สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรมและถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน
ด้านต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น สามารถ
พึ่งพาตัวเองได้ในระยะยาว อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของชุมชน
เข้มแข็ง ตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามการพัฒนา
การท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน
จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งจะช่วยให้เกิดการรวมกลุ่ม
กันของประชาชนในชุมชนได้ชัดเจนและเข้มแข็งยิ่งขึ้นดังผล
การวิจัยของนำชัย ทนุผล และคณะ (2546) ได้วิจัยเกี่ยวกับ
การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบล
ป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโครงการธุรกิจ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านโป่งนี้ได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาของ
องค์การบริหารส่วนตำบลป่าไผ่ และใช้เป็นโครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง
ผลิตภัณฑ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าไผ่ ทำให้เกิดการ
ดำเนินงานในรูปของชมรมที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการชัดเจน
ผลการวิจัยของมิ่งสรรพ ขาวสอาด (2548) ที่ได้กล่าวถึงจุดแข็ง

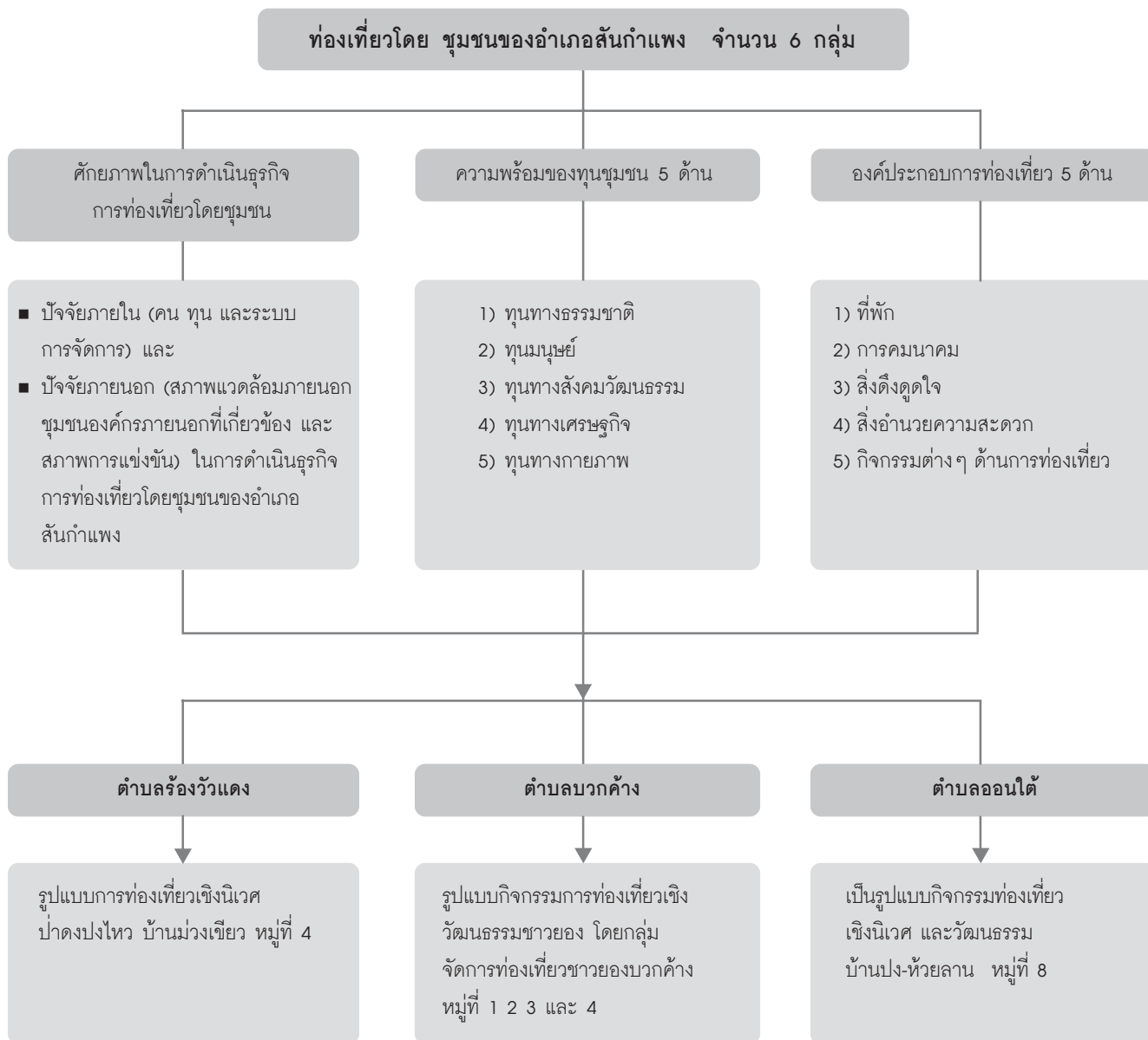
ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยเอาไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวให้เลือกหลากหลาย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกท่องเที่ยวได้ทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ โดยแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังใหม่ ทำให้สภาพแวดล้อมยังคงมีความสมบูรณ์ และชาวบ้านในแต่ละชุมชนต่างช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้เป็นอย่างดี ซึ่งการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนจะมีการนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การนวดแผนโบราณ และการใช้สมุนไพร รวมทั้งในแต่ละท้องถิ่นจะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และมีการนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และประเพณีของชนเผ่าต่างๆ ได้แก่ การเดินจะคี่ ของชาวมูเซอ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่าทุนชุมชนและองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ของทั้ง 3 ตำบล มีความคล้ายกันในด้านองค์ประกอบพื้นฐาน คือ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง และการบริการด้านที่พัก แต่มีความแตกต่างกันในด้านสิ่งดึงดูดใจ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากลักษณะของทุนชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้ได้นำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลร่องวัวแดง หมู่ 4 เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าดงปงไหว เป็นรูปแบบที่เน้นการเรียนรู้ถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ที่เรียกว่า ปงไหว เพราะเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งพืชพรรณไม้ และสมุนไพรนานาชนิด สอดคล้องกับผลงานวิจัยของน่ายัย ทนุผล (2545) ที่พบว่าชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลบวกค้าง หมู่ 1-4 เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวยอง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดของการเป็นชุมชนชาวยองที่มีศาสนาพุทธเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยมุ่งเน้นบอกเล่าประวัติความเป็นมาอันยาวนานของการตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งชื่อของหมู่บ้านที่แสดงถึงนิเวศวิทยา ลักษณะเฉพาะของหมู่บ้าน และการโยงความสัมพันธ์ของหมู่บ้านเข้ากับประวัติศาสตร์เมืองและพุทธศาสนา โดยใช้วัดบวกค้างเป็นศูนย์กลางในการต้อนรับและ

ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ลักษณะการท่องเที่ยวดังกล่าวสอดคล้องกันกับที่ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค และคณะ (2546) ได้วิจัยเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่า ชุมชนบ้านห้วยขี้เหล็ก ซึ่งได้ค้นพบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ว่าเนื้อหาของพิธีกรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของอาข่าที่ปฏิบัติและสืบทอดมายาวนานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การปกครอง สาธารณสุข ศิลปะการเล่น การอนุรักษ์ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และสุดท้ายรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลออนใต้ หมู่ 8 เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมบ้านปง - ห้วยลาน ที่เน้นใช้คุณค่าหลักของชุมชนที่เป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิม เป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นที่รู้จักกันว่า เครื่องถ้วยสีน้ำตาล รวมทั้งการเป็นชุมชนต้นน้ำที่สามารถฟื้นฟูรักษาป่าต้นน้ำดอยงัมให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และมีกลไกการสืบทอดต่อไปภายใต้กุศโลบายประเพณีไหว้สาครูบาศรีวิชัย ที่มีกุเจดีย์บรรจุอัฐิของท่านครูบา ประดิษฐานไว้บนยอดดอยงัม และการเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดารณี บุญธรรม และคณะ (2546) ที่ได้วิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำเคะ-सानก้วย ตำบลผาข้างน้อย อำเภอปางงิ้ว จังหวัดพะเยา โดยได้จัดกิจกรรมทัวร์ศึกษาวัฒนธรรมเทศกาลปีใหม่ม้ง และทัวร์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของป่าต้นน้ำยม ทำให้ชุมชนได้มีกระบวนการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและเป็นการเพิ่มมูลค่าให้มีความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำรงชีวิต ดึงนำเสนอในภาพที่ 1

5. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบล ต้องให้ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่รับรู้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอย่างทั่วถึงและโปร่งใส รวมถึงเร่งวางแผนการบริหารจัดการผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวให้ชุมชนได้รับอย่างยุติธรรมและทั่วถึงเพราะการจัดการท่องเที่ยวเป็นการใช้ทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ชุมชนต้องรับรู้ ยอมรับ และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันด้วย

ภาพที่ 1 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชน เพื่อการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว โดยชุมชนอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. กลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ตำบล ควรเร่งจัดตั้งเป็นกลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีโครงสร้างการบริหารจัดการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ชัดเจน มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการการบริหารจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้พร้อมรองรับบทบาทหน้าที่ต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 ตำบล ต้องจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และควรกำหนดให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 ตำบลด้วย

4. เมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของชุมชนแล้ว ควรต้องมีการประเมินความเหมาะสมที่จะรองรับการท่องเที่ยว และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มชุมชน เพื่อให้แต่ละกลุ่มชุมชนสามารถบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบในการเชื่อมโยงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 3 ตำบลนี้ให้เป็นเครือข่ายการท่องเที่ยว เพราะพื้นที่อยู่ใกล้กันและมีจุดขายที่แตกต่างกัน เป็นการสร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวของอำเภอสันกำแพง และสร้างความเข้มแข็งกับ 3 กลุ่ม

3. ควรมีการศึกษาวินัยทุนทางกายภาพของทั้ง 3 ตำบลว่ามีความสามารถในการผลิตเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงใด ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งและรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นยั่งยืนต่อไป

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหัวหน้าสาขาวิชาการจัดการที่จัดสรรงบประมาณผลประโยชน์ภาคสมทบ ปี 2553 สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 3 ตำบลที่ให้ความร่วมมือ สนับสนุนการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ อาจารย์พิศาศิมพ์ จันทร์พรหม อาจารย์ปณิธิ อมาตยกุล นักศึกษาระดับปริญญาโทอังกฤษธุรกิจ และเจ้าหน้าที่ของสาขาวิชาการจัดการ ที่ร่วมในกิจกรรมของการวิจัยอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณอาจารย์จินตนา ตั้งกิจอนันต์สินี ที่กรุณาช่วยในการสืบค้นหาเอกสารและจัดพิมพ์รายงานผลการวิจัย และขอขอบคุณผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ สมบัติสมภพ และทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ที่ช่วยสนับสนุนและผลักดันให้เกิดบทความวิจัยฉบับนี้

8. บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2554.

“สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ปี 2548-2553.” (ออนไลน์). สืบค้น: 12 กันยายน 2554.

<http://tourism.go.th/2010/upload/news/files/สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ%20%20ปี%202548%20-%202553.pdf>

ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค และคณะ. 2546. "การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอ." ใน **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**, สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ), เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 103-109.

ดารณี บุญธรรม และคณะ. 2546. "การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะ-सानก้วย ตำบลช้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา" ใน **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**, สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ), เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 110-115.

เทศบาลนครเชียงใหม่. 2554. "จำนวนนักท่องเที่ยว." (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2554 จาก <http://www.cmcity.go.th/aboutus/economic.php>

เทิดชาย ช่วย์บำรุง. 2552. **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

นำชัย ทนุผล. 2545. "การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่." **จลสารการท่องเที่ยว.** 21, 1: 44-55.

มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ. 2548, **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สายรุ้ง ดินโคกสูง. 2549. "การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี." วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. 2553. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2554 จาก http://issuu.com/jayard/docs/naewtangpattana_tunchumchon#download

Lesego S. Sebele. 2009. "Community-based tourism ventures, benefit and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana." **Tourism Management.** (Accepted 15 January 2009).

Libanda B. And Bignaut J.N.. 2008. "Tourism's local benefits for Namibia's community based natural resource management areas." **International Journal of Ecological Economics and Statistics.** 10, W08: 40-52.

>> ดวงพร อ่อนหวาน

สำเร็จการศึกษาปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาบริหารธุรกิจ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปี พ.ศ. 2540 ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขากระบวนบริหารสหเทศ จากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี) พ.ศ. 2527 ประสบการณ์ทำงาน ปี พ.ศ. 2528 เริ่มรับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะวิชาบริหารธุรกิจ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตภาคพายัพ (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8 ประจำสาขาวิชาการจัดการ และหัวหน้าศูนย์จัดการข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนา ศักยภาพชุมชน คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

>> ลลิตพรรณ จรรย์สีปศรี

สำเร็จการศึกษาปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ. 2550 เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2527 ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ. 2524 ประสบการณ์ทำงาน ปี พ.ศ. 2525-2527 เริ่มรับราชการในตำแหน่ง ทนายความ ปี พ.ศ. 2528-2533 ตำแหน่งนิติกร องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2533-ปัจจุบัน ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8 อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

>> อุษามาศ รัตนวงศ์

สำเร็จการศึกษาปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาบริหารธุรกิจ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ.2541 ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต เกียรตินิยม (บธ.ม.) สาขาบริหารธุรกิจ จากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ปี พ.ศ. 2530 ประสบการณ์ทำงาน เริ่มรับราชการ ปี พ.ศ. 2530-2533 ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ โรงเรียนพณิชยการลานนา ปี พ.ศ. 2533-2534 ตำแหน่งอาจารย์ประจำ วิทยาลัยอาชีวศึกษา บึงพระ จังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2534-2549 ตำแหน่งอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ ปี พ.ศ. 2551-2553 ตำแหน่ง หัวหน้าแผนกวิชาการเลขานุการ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง หัวหน้าสาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

>> เบญญาภา กันทะวงศ์วาร

สำเร็จการศึกษาปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาการจัดการ จากมหาวิทยาลัยพายัพ ปี พ.ศ. 2545 ปริญญาตรี บัญชีบัณฑิต (บข.บ.) จากมหาวิทยาลัยพายัพ ปี พ.ศ. 2541 ประสบการณ์ทำงาน ปี พ.ศ. 2541-2544 ตำแหน่งอาจารย์ประจำสาขาการบัญชี โรงเรียนเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น-เยอรมัน ปี พ.ศ. 2545-2551 ตำแหน่งอาจารย์พิเศษสาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ตำแหน่ง ที่ปรึกษาด้านการบริหารการเงิน Irrawaddy Publishing Group ปี พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่